

Pratarmė

Tyrimų plėtotei yra gyvybiškai aktuali nuolatinė teorinė savistaba ir savosios istorijos analitinė bei polemikinė refleksija. Šis *Colloquios* numeris tęsia Lietuvos literatūrologinės minties analizę, susitelkdamas į iškilaus XX a. antrosios pusės mokslininko Vytauto Kubiliaus (1926–2004) palikimą. Jo darbai išsiskiria plačiu užmoju, rakursų įvairove ir objektų aprėptimi: ligi šiol vienintelė autorinė viso XX a. literatūros istorija, per dvidešimt studijų apie lietuvių poezijos ir prozos raidą, atskirų rašytojų kūrybą, romantizmo reiškinių, literatūrų sąveikas, globalizaciją ir t.t. Numeryje publikuojami straipsniai pradeda Kubiliaus literatūrologinės tyrinėjimus aktualiais ir novatoriškais aspektais: ieško teorinės metodologinės terpės, skvarbo veikalų žanrus, savitą mąstymo būdą ir rašymo stilių, bando biografiškai interpretuoti profesinę veiklą, perprasti retorikos lavravimą sovietinės cenzūros akivaizdoje, prieštaringą darbų recepciją Nepriklausomybės metais.

Aušra Jurgutienė kvestionuoja Kubiliaus priskyrimą vokiečių interpretacijai mokyklai ir, niuansuotai atskirdama psichologinę ir lingvistinę stiliaus interpretavimo tradicijas, randa argumentų Kubilių sieti labiau su pirmąja (psichologine), tradiciškesne „dvasios hermeneutika“, į jo darbų teorinį lauką greta vokiečių dvasios kultūros mokyklos įtraukti Renè Welleko, Romano Ingardeno, Jeano-Paulio Sartre'o, Michailo Bachtino vardus.

Bene pirmąsyk specialaus tyrimo sulaukia Kubiliaus monografijos apie atskirus rašytojus (išleistos net devynios šio žanro knygos). Dalia Striogaitė išryškina jų bendrąjį vardiklį: problemų kėlimas, tapatinimasis su nagrinėjamu kūrėju, platūs istoriniai kontekstai, beletristikos elementai. Sovietmečiu populiariam monografijos tipui „gyvenimas ir kūryba“ Kubilius suteikė lankstumo, dinamiškos, pirmiausia siekė suvokti kūrybos prasmes ir detalai atskleisti rašytojo estetiškus principus. Audinga Peluritytė paties Kubiliaus literatūrologinius tekstus originaliai perskaito kaip meninius, sąlygišką tikrovę konstruojančius kūrinius, kurių poetikos pamatas – vizuali metafora, nuolat pasikartojantis tekėjimo, judėjimo, sprogo veiksmas.

Lietuvoje dar tik pradėdama giliau tirti sovietmečio kultūros problemišką dvilypumą, oficialiosios ideologijos ir „autorinio“ balso difuziją. Šiuo požiūriu itin įdomus Nijolės Vaičiulėnaitės-Kašėlionienės pasirinkimas nagrinėti du Kubiliaus tekstus, publikuotus ta pačia lyginamojo literatūros mokslo tema, bet skirtingomis politinėmis aplinkybėmis – 1983 ir 1999 metais. Pasinaudodama

pokolonijinių teorijų prielaidomis, autorė leidžiasi į atidžią tekstų analizę ir parodo sovietmetinio rašymo vingrybes: cenzūrai tarnaujantys intarpai su įvairiu informaciniu svoriu, užslėpta ar kiek atviresnė kritika, tabu apėjimo strategijos. Panašią kompromisų ir vidinių konfliktų temą, tik iš kitos – asmenybinės, psichologinės – perspektyvos apmąsto Vanda Zaborskaitė. Remdamasi Kubiliaus užrašais, pokalbiais, straipsniais, mokslininko literatūrologines nuostatas, ideologines laikysenos prieštaras autorė aiškina prigimtinu troškimu likti kuo arčiau literatūros. Ne mažiau keblioje padėtyje atsiduria Nepriklausomybės metų kritikas, ėmęsis apžvelgti ir įvertinti totalitarinės praeities literatūrą, – tai atskleidžia publikacija, nagrinėjanti polemiką, 1996 m. įsižiebusią dėl Kubiliaus veikalo *XX amžiaus literatūra*. Polemika straipsnyje traktuojama kaip ginčas dėl literatūros, istorijos ir kritiko, kuriame kryžiuosi 10-ojo dešimtmečio viduryje egzistavusios skirtingos literatūros sampratos ir mokslo darbams keliami lūkesčiai.

Svarstymus apie Kubiliaus fenomeną užskliaudžia Donatas Sauka, gyvai sudėliojantis esminius portreto štrichus, susumuojantis indėlį į Lietuvos literatūros mokslą bei aštriai klausinėjantis dabartinių tyrėjų, kodėl jų darbai neretai daugiau pasako „apie kritikų skonį ir estetines nuostatas“ nei pateikia argumentų apie poetines individualybes ar literatūros raidą. Tokiems probleminiams, diskutuoti kviečiantiems tekstams žurnale atveriamą rubriką „Nuomonių domino“:

Nagrinėjant XX a. antrosios pusės rašytojų kūrybą ar literatūrologų darbus neišvengiamai susiduriama su platesniais kultūriniais, socialiniais, politiniais sovietmečio reiškiniiais. Jausdama jų analizės stygių, nuo šio numerio *Colloquia* angažuojasi daugiau dėmesio skirti sovietmečio tyrimams. Šįkart spausdinami straipsniai apie to laikotarpio literatūrą Latvijoje ir Estijoje. Benediktas Kalnačas į apibendrinimus eina per konkrečią dviejų latvių dramaturgų (Arvīdo Grigulio ir Gunāro Priedes) literatūrinių karjerų analizę, o Sirjė Olesk stambiausiais bruožais apibūdina penkis estų literatūros gyvenimo dešimtmečius. Lietuviškąją sovietmečio patirtį reprezentuoja Vytauto Vanago atsakymai į Virginijaus Gasiliūno klausimus, paminintys ir anuometinę literatūros bei jos tyrimų politizaciją.

Rezenzijų skiltis išžvalgo keletą naujų komparatyvistikos, literatūros sociologijos bei „literatūros populiarinimo“ leidinių: svarų Lietuvos lyginamųjų studijų dvitomį (*Acta litteraria comparativa*, Nr. 1, 2), Marijaus Šidlausko straipsnių rinktinę *Orfėjas mokėjo lietuviškai* bei plačiam adresatui skirtą Antano Vaičiulaičio archyvinės medžiagos knygą.

LORETA JAKONYTĖ